

Het Menasseh ben Israel Instituut – inhoudelijk jaarverslag 2012

Het Menasseh ben Israel Instituut (MbII) is een van de wetenschappelijke verbindingen tussen het Joods Historisch Museum en de academische wereld. Het museum participeert met de Universiteit van Amsterdam in het Menasseh ben Israel Instituut voor joodse sociaal-wetenschappelijke en cultuurhistorische studies dat is gevestigd in het Joods Historisch Museum. Namens het Joods Historisch Museum hebben drs. Joël Cahen en drs. R.C. Musaph-Andriessie zitting in het bestuur. Namens de Universiteit van Amsterdam zijn dat prof.dr. I.E. Zwiép en dr. E.G.L. Schrijver.

Bestuurssamenstelling:

Prof. dr. I.E. Zwiép – voorzitter
Drs. J.J. Cahen - secretaris-penningmeester
Dr. E.G.L. Schrijver
Drs. R.C. Musaph-Andriessie
Prof. dr. C.L. Davidson

Directeur dr. David Wertheim

Uitvoerend secretaris: drs. M. Witvoet, drs. E. Beijk, dr. M. Hageman (tot 11 januari 2012)

Activiteitenverslag:

De eerste drie (van in het totaal vier) lezingen in de **lezingenserie** *Het Interbellum als Spiegel*.

Het interbellum staat te boek als een tijd van culturele vernieuwing, nationalisme, decadentie, politieke instabiliteit, economische crisis en democratisch falen. Dat nodigt uit tot het trekken van parallellen met het heden. In deze lezingenserie hielden de sprekers hun kennis over het interbellum tegen het licht van de huidige tijdsgeschiedenis.

- 27-09-2012: Shulamit Volkov (professor emerita moderne Europese Geschiedenis aan de Universiteit van Tel Aviv): *Walther Rathenau: The Use and Abuse of Capitalism*
- 16-10-2012 Bernard Wasserstein (hoogleraar moderne Europese Joodse geschiedenis aan de University of Chicago): *Looking Forward/Looking Back: On the Eve, The Jews of Europe Before the Second World War*
- 11-12-2012 Moshe Zimmermann (Israëliësch historicus): *Jewish Sports in Central Europe*

as a Touchstone for the Question of Inclusion and Exclusion (1918-1938)

Als *kickoff* voor deze lezingenserie gingen Patrick van Schie, (directeur van de Teldersstichting die publiceerde over politici in het interbellum) en Robin te Slaa (die publiceerde over de geschiedenis van de NSB, en waarvan binnenkort bij uitgeverij Boom het boek verschijnt: *Is Wilders een Fascist?*) op 19 september 2012 over deze problematiek in gesprek, onder leiding van David Wertheim.

Projecten

Ontsluiting protokollen

Dit project omhelst de ontsluiting van de Protokollen (beslissingen en aankondigingen) van de Parnassijns van de Hoogduits Joodse gemeente in Amsterdam (1708-1808) op onderwerp. De onderwerpen zijn: 1. Aankondigingen in de gemeente. 2. Beslissingen en maatregelen om discipline in de gemeente te bewaren of af te dwingen (Straffen, boetes, publieke “penitentie”, ban). 3. Relaties met het stadsbestuur van Amsterdam. 4. Relaties tussen Joodse gemeente Amsterdam met de Mediene en Joodse gemeenten in Europa, Eretz Israel en Suriname. Daarnaast wordt binnen dit project gewerkt aan het toegankelijk maken van deze onderwerpen voor groot publiek door samenvattingen/vertalingen van de Jiddisje en Hebreeuwse handschriften in het Engels. Door uitvoering van het project wordt een beeld gegeven van het ontstaan van de eigen Ashkenazische bestuurscultuur en van het dagelijks leven van Joden in 18de eeuws Amsterdam.

Oostjoden

Dit project behelst een onderzoek naar de komst van Joodse immigranten uit Oost-Europa naar Nederland vanaf circa 1880. Vanaf circa 1880 emigreerden vele duizenden Joden uit het Russische keizerrijk, Polen en de Oostenrijks-Hongaarse monarchie. Naast de Joodse migranten die doorgaans uit Duitsland kwamen arriveerden grote groepen Joden uit Oost-Europa in Nederland. Met name over de Joodse migranten uit Oost-Europa ‘*von hinter Berlin*’ is relatief weinig bekend en ontbreekt het aan een aantal basisgegevens zoals omvang en opvang. Het onderzoek richtte zich met name op de komst van deze Oost-Europese Joden in Amsterdam en Rotterdam tot aan de Eerste Wereldoorlog: hun opvang en de perceptie over deze migranten, de aantallen immigranten en vestiging in Nederland, en een vergelijking met de joodse migratie- en vestigingsaantallen in de omringende landen. De kwantitatieve overzichten en vergelijkingen zijn aangevuld met familie en persoonlijke migratie geschiedenissen. Deze geschiedenissen geven naast de persoonlijke beleving tevens inzicht in migratiepatronen en integratieprocessen. De bevindingen zullen in 2013 in de reeks *Menasseh ben Israel Series* worden gepubliceerd.

Leusden Attias Tanah

Dit project onderzoekt de totstandkoming van de zogenaamde Leusden Attias bijbel (1661). De redactie en uitgave van deze bijbel was een project van de Sephardisch joodse Joseph ben Abraham Athias (1635-1700) in samenwerking met de Nederlandse Calvinist and Hoogleraar te Utrecht Johannes Leusden (1626-1699). Zij maakten gezamenlijk gebruik van Christelijke en Joodse bijbeledities, en middeleeuwse manuscripten die de conversos mee hadden genomen naar Amsterdam. Het was daarmee een uniek voorbeeld van Joods Christelijke samenwerking.

Publicaties

Shlomo Berger, ed. *Between Yiddish and Hebrew*; Amsterdam Yiddish Symposium 7

Alexander van der Haven, *From Lowly Metaphor to Divine Flesh: Sarah the Ashkenazi, Sabbatai Tsvi's Messianic Queen and the Sabbatian Movement*. Menasseh ben Israel Instituut Studies vii

Tsila Rådecker, *Schuld en Boete in Joods Amsterdam. Kerktucht bij de Hoogduitse joodse gemeente 1737-1764*. Menasseh ben Israel Instituut Studies viii

Shlomo Berger, ed. *From the Shtetl to the Metropolis*; Amsterdam Yiddish Symposium 6

Leerstoelen

Sinds 1995 is vanwege het MbII aan de Universiteit van Amsterdam de bijzondere leerstoel ingesteld voor 'Jiddische taal en cultuur, in het bijzonder in Nederland'. Deze leerstoel werd bekleed door prof. dr. Shlomo Berger.

In 2012 werden twee symposia en een collegeserie georganiseerd in het kader van de Leerstoel Jiddisch:

10-01-2012: Zevende Jiddisch Symposium 'Ashkenazi Languages: Between Yiddish and Hebrew' met de navolgende sprekers en hun lezingen:

Prof. Jean Baumgarten (EHESS, Parijs): *The Seyfer ha-minhogin by Shimon ben Yehuda ha-Levi Guenzburg (Venice 1593) and the origin of a tradition of Old Yiddish literature*

Prof. Ken Frieden (Syracuse University): *Translation as Inspiration: Sources of Modern Yiddish and Hebrew Literature*

Dr. Yael Chaver (University of California, Berkeley): *Between Languages: Hebrew and Yiddish in the Early Work of Brenner and Agnon*

09-12-2012 Achtste Jiddisch Symposium: 'Yiddish Cities: Montreal, Melbourne, Tel Aviv' met lezingen door:

Dr. Rebecca Margolis (University of Ottawa): *Montreal*

Dr. Helen Beer (University College London) *Melburn: a Yidish Vinkl in ek Velt (Melbourne: A Yiddish corner at the end of the world)*

Gali Drucker Bar-Am, MA (Hebrew University of Jerusalem): *Tel-Aviv as a Center of Yiddish Culture*

Sinds 2010 is de leerstoel ‘Hedendaags jodendom, zijn geschiedenis en cultuur’ ondergebracht bij het MbII. Deze leerstoel werd ook in 2012 bekleed door prof. dr. Evelien Gans. Vanuit de leerstoel werd op 10 en 11 mei 2012 een symposium georganiseerd over de verbeelding van Jud Süß in verfilmingen en literatuur. Het symposium omvatte onder meer zowel de integrale vertoning van de filosemitische film van Lothar Mendes (1934) als die van de beruchte antisemitische film van Veit Harlan (1940). Naast vertoning van deze films werden de onderstaande lezingen gehouden en werd de tweede dag afgesloten met een paneldiscussie tussen de sprekers:

10-05-2012 Prof. dr Frank Stern (Institut für Zeitgeschichte / Universität Wien):
Challenging Anti-Humanism: Lion Feuchtwanger (1884-1958) as a Jewish-German Author

11-05-2012 Prof. dr Evelien Gans (University of Amsterdam / NIOD):
The Feuchtwanger-effect: Jew Süß as a testing ground for (anti- and philo-semitic) stereotypes

Prof. dr Susan Tegel (orig. University of Hertfordshire): *The reincarnation of Jud Süß over two centuries*

Prof. dr Barbara von der Lühe (Institut für Sprache und Kommunikation/Technische Universität Berlin): *Afterlife and Aftermath. What happened to Jud Süß after 1945?*

Publicaties en lezingen door David J. Wertheim:

21-10-2012: Juedisches Museum, Berlin, conference Constantin Brunner (1862-1937) im Kontext ‘Constantin Brunner’s Spinozism in the context of Spinoza’s German-Jewish Popularity

29-11-2012 Het Historisch Genootschap, Amsterdam. *Spinoza’s populariteit onder de joden van Weimar Duitsland*